

УДК 343.13

DOI <https://doi.org/10.32782/app.v71.2023.33>

О. С. Ховтун

orcid.org/0000-0002-5753-966X

*доктор юридичних наук,
професор кафедри права і соціальної роботи
Ізмаїльського державного гуманітарного університету*

Ю. Онімах

orcid.org/0000-0003-0282-9472

*аспірант юридичного факультету
Національного авіаційного університету*

ПРЕДСТАВНИЦТВО ІНТЕРЕСІВ ОСОБИ, ЯКА ПЕРЕБУВАЄ У МІЖНАРОДНОМУ РОЗШУКУ

Постановка проблеми. Під час міжнародного співробітництва в кримінальному провадженні, важливим питанням є забезпечення всіх прав та гарантій кожній стороні процесу згідно з міжнародним та національним законодавством, зокрема забезпечення участі законного представника. Участь адвоката при проведенні процесуальних дій під час міжнародної правової допомоги впливає зі змісту Конституції України та Міжнародного пакту про громадянські і політичні права від 1973 р. та є обов'язковою у процесі затримання.

Кримінально-процесуальне законодавство зобов'язує учасників процесу неухильно дотримуватись прав та законних інтересів затриманих осіб особливо в частині надання законних представників, враховувати особливості правової допомоги та процедурну можливість її надання. Саме ефективний захист адвокатом становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду.

Метою статті є дослідження законодавчого регулювання участі та повноважень представника особи, яка перебуває у міжнародному розшуку; порядок залучення представників затриманих осіб та підтвердження своїх повноважень; суть правової допомоги затриманим особам та роль представника у виконанні покладених функцій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення окремих питань щодо міжнародного розшуку займалися такі науковці, як І. Гловюк, В. Монастирська, Д. Письменний, Є. Пеліхос, Л. Удалова та інші. Проте залишається недослідженим питання представництва інтересів особи яка перебуває у міжнародному розшуку. Вказаному питанню слід приділити особливу увагу, в тому числі в умовах дії воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Надання правової допомоги захисником під час здійснення спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження стосовно підозрюваного/обвинуваченого є обов'язковою. Тому виникає потреба залучення захисника, який відповідно має підтвердити свої повноваження як представника з метою реалізації підозрюваним/обвинуваченим свого права на захист.

Виконання завдань кримінального провадження у частині захисту особи, суспільства та держави потребує такої нормативної регламентації кримінального провадження, яка б своєчасно реагувала на сучасні виклики, пов'язані з глобалізацією світу, транснаціоналізацією організованої злочинності, поширенням сфери тіньової економіки, можливостями приховування як наслідків злочинної діяльності, так і осіб, які вчиняють злочини (Гловюк, 2015, с. 19).

В. Машика зазначає, що інститут представництва у кримінальному провадженні займає вагомe місце серед актуальних проблем кримінально-процесуального законодавства та визначає особливості процесуального статусу осіб, які можуть представляти інтереси суб'єктів кримінального провадження (Машика, 2019, с. 186).

Відповідно до ст. 45 КПК України, захисником є адвокат, який здійснює захист підозрюваного, особи, стосовно якої зібрано достатньо доказів для повідомлення про підозру у вчи-

ненні кримінального правопорушення, але не повідомлено про підозру у зв'язку з її смертю, обвинуваченого, засудженого, виправданого, особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного чи виховного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, а також особи, стосовно якої передбачається розгляд питання про видачу іноземній державі (екстрадицію).

Відповідно до п. 8 ч. 2 ст. 52 КПК при здійсненні спеціального досудового розслідування або спеціального судового провадження стосовно підозрюваного, обвинуваченого, забезпечується обов'язкова участь захисника з моменту прийняття відповідного процесуального рішення (Кримінально-процесуальний кодекс України, 2012).

Як зазначають Л. Удалова та Д. Письменний, сторона обвинувачення зобов'язана використати всі передбачені законом можливості для дотримання прав підозрюваного чи обвинуваченого (зокрема, прав на захист, на доступ до правосуддя, таємницю спілкування, невтручання у приватне життя) у разі здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (Удалова, 2015, с. 2).

Після внесення змін в Кримінальний процесуальний кодекс України 27 квітня 2021 року, були розширені випадки застосування процедури *in absentia*. Спеціальне досудове розслідування та судовий розгляд за відсутності обвинуваченого здійснюватиметься щодо підозрюваного, який: переховується на тимчасово окупованій території України, переховується на території держави-агресора з метою ухилення від кримінальної відповідальності та оголошений в міжнародний розшук.

Відповідно до ст. 297-1 та ст. 323 КПК України, спеціальне досудове розслідування та спеціальний судовий розгляд здійснюються у випадку, якщо підозрюваний, обвинувачений «переховується від органів слідства та суду з метою ухилення від кримінальної відповідальності, у тому числі на тимчасово окупованій території України, території держави, визнаної Верховною Радою України державою-агресором, або оголошений у міжнародний розшук» (Кримінально-процесуальний кодекс України, 2012).

Отже, після встановлення факту виїзду особи з України, зокрема з метою ухилення від кримінальної відповідальності, орган досудового розслідування для притягнення такої особи до кримінальної відповідальності може ініціювати питання: 1) здійснення щодо неї спеціального досудового розслідування чи судового провадження (*in absentia*); 2) екстрадиції особи за допомогою компетентних органів іноземної держави.

На думку Є. Пеліхоса, обов'язкова участь захисника певною мірою компенсує факт порушення статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та принципу змагальності сторін шляхом реалізації ним прав й обов'язків підозрюваного (обвинуваченого) за його відсутності, крім суб'єктивних прав, і спрямована на застосування належної правової процедури протягом досудового провадження та судового розгляду.

Законодавець наділив обов'язком слідчого, прокурора, слідчого судді, суду забезпечити підозрюваному, обвинуваченому реалізацію вільного вибору захисника та відмову від нього або його зміну, організацію побачення з ним до першого допиту, призначення захисника за рахунок держави у передбачених законом випадках, а також обов'язок відповідного реагування на факти, які відверто вказують на некомпетентність та неефективність захисту.

Є. Пеліхос, зауважує, що у нашому випадку провадження здійснюється за відсутністю підозрюваного, обвинуваченого, а тому звернення із таким клопотанням практично неможливо (Пеліхос, 2022, с. 77).

На думку А. Хитрої та І. Татарина, важливою складовою права на захист у кримінальному провадженні є також забезпечення ефективності захисту та створення умов для вільного вибору захисника. Недотримання цих складових права на захист навіть за умови участі захисника у провадженні на різних стадіях може спричинити до істотних порушень вимог КПК та скасування судового рішення (Хитра, 2022, с. 40).

В. Пожар, пропонує під представником розуміти – самостійного дієздатного суб'єкта кримінально-процесуальної діяльності спеціально уповноваженого в силу закону або договору на реалізацію комплексу процесуальних прав та обов'язків з метою реалізації та охорони прав і законних інтересів осіб, яких представляють (Пожар, 2010, с. 8).

У Рішення Європейського суду з прав людини від 21 квітня 2011 року у справі «Нечипорук і Йонкало проти України» зазначається: «право кожного обвинуваченого у вчиненні злочину на ефективний захист, наданий захисником..., є однією з основних ознак справедливого судового розгляду» (Рішення ЄСПЛ).

У Рішення Європейського суду з прав людини від 09 червня 2011 р. у справі «Лучанінова проти України», суд висловив позицію, що для здійснення обвинуваченим свого права на захист йому зазвичай повинно бути забезпечено можливість отримати ефективну допомогу захисника із самого початку провадження (Рішення ЄСПЛ).

Рішення Європейського суду з прав людини від 13 лютого 2001 року у справі «Кромбах проти Франції»: «хоча право кожної особи, обвинувачуваної у вчиненні кримінального правопорушення, на ефективний захист адвокатом не є абсолютним, воно становить одну з головних підвалин справедливого судового розгляду» (Рішення ЄСПЛ).

Як ми знаємо у статті 50 КПК України визначено вичерпний перелік документів, якими підтверджуються перед слідчим, прокурором, слідчим суддею, судом повноваження захисника на участь у конкретному кримінальному провадженні (Кримінально-процесуальний кодекс України, 2012).

На думку В. Монастирської, при виконанні запиту іноземної держави щодо проведення окремих процесуальних дій за участі адвоката, перелік документів, що підтверджують його повноваження, необхідно доповнити, а саме документом, що підтверджує вільне володіння правозахисника хоча б однієї з мов міжнародного спілкування або державною мовою країни, де відбуватиметься виконання запиту (Монастирська, 2019, с. 245).

В. Монастирська пропонує розділити повноваження адвоката як захисника і представника при здійсненні міжнародного співробітництва на наступні групи:

1) загальні повноваження адвоката, які є невід'ємними від його правового статусу, який визначений міжнародно-правовими документами та національним законодавством;

2) спеціальні повноваження адвоката, які належать йому залежно від виду правової допомоги, стадії кримінального провадження, наявності особливих умов (наприклад, застосування заходів міжнародного співробітництва, у тому числі у формі видачі (екстрадиції) особи). Наприклад, право збирати відомості про факти, які можуть бути використані як докази передбачено на всіх стадіях кримінального провадження, а право мати побачення за умов, що забезпечують конфіденційність спілкування з особою, стосовно якої розглядається питання про видачу в іноземну державу – тільки під час міжнародного співробітництва (Монастирська, 2019, с. 372).

З метою більш чіткого визначення механізму реалізації професійної правничої допомоги на окремих стадіях і етапах кримінального провадження, Мартовицька О., Юхно О. пропонують доповнити Главу 42 КПК України статтею 542-1 «Реалізація права на професійну правничу допомогу при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження» (Мартовицька, 2022, с. 54).

Висновки. Представником у кримінально-процесуальній діяльності в частині міжнародного розшуку осіб підозрюваних або обвинувачених у вчиненні злочину є адвокат. Законодавець наділив обов'язком слідчого, прокурора, слідчого судді, суду забезпечити підозрюваному, обвинуваченому реалізацію вільного вибору захисника та відмову від нього або його зміну, організацію побачення з ним до першого допиту, призначення захисника за рахунок держави у передбачених законом випадках, а також обов'язок відповідного реагування на факти, які відверто вказують на некомпетентність та неефективність захисту.

Встановлення факту виїзду особи з України, зокрема з метою ухилення від кримінальної відповідальності, орган досудового розслідування для притягнення такої особи до кримінальної відповідальності може ініціювати питання: 1) здійснення щодо неї спеціального досудового розслідування чи судового провадження (*in absentia*); 2) екстрадиції особи за допомогою компетентних органів іноземної держави.

Література

Гловюк І. Кримінальне провадження за відсутності підозрюваного або обвинуваченого (*in absentia*) у системі кримінального провадження України. *Право України*. 2015. № 7. С. 16–25.

Машика В. Роль захисника у здійсненні представництва в кримінальному провадженні. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 2. С. 186–189.

Кримінальний процесуальний кодекс України : від 13.04.2012 р. № 4651-VI : станом на 10 верес. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

Удалова Л., Письменний Д. Здійснення кримінального провадження за відсутності підозрюваного, обвинуваченого. *Юридичний журнал «Право України»*. 2015. № 7. С. 51–57.

Пеліхос Є. Забезпечення права на захист підозрюваного, обвинуваченого при здійсненні спеціального кримінального провадження (in absentia) : дис. ... д-ра філософії в галузі права. Київ, 2022. 256 с.

Хитра А., Татарин І. Правові гарантії участі захисника у кримінальному провадженні. *Polish journal of science*. 2022. № 47. С. 38–42.

Пожар В. Інститут представництва в кримінальному судочинстві : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09. Одеса, 2010. 22 с.

Справа «Нечипорук і Йонкало проти України» (заява N 42310/04). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_683#Text

Справа «лучанинова проти україни» (заява № 16347/02). *Верховна Рада України*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_788#Text

Рішення у справі «Кромбах проти Франції». Комюніке Секретаря Суду. (Judgment in the Case of Krombach v. France). *Практика Європейського суду з прав людини. Рішення. Коментарі*. 2001. № 1. URL: <http://eurocourt.in.ua/Article.asp?AIdx=348>

Монастирська В. Участь адвоката при проведенні процесуальних дій під час міжнародної правової допомоги в кримінальному провадженні. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2020. Т. 2, № 6. С. 245–252.

Монастирська В. Повноваження адвоката при здійсненні видачі (екстрадиції) особи. *Юридичні науки*. 2019. № 12. С. 370–379.

Мартовицька О., Юхно О. Проблемні питання законодавчого вдосконалення забезпечення та реалізації професійної правничої допомоги у кримінальному провадженні. *Європейські перспективи*. 2022. № 2. С. 48–55.

References

Hloviuk I. (2015) Kryminal'ne provadzhennia za vidсутnosti pidozriuvanoho abo obvynuvachenoho (in absentia) u systemi kryminal'noho provadzhennia Ukrainy. *Pravo Ukrainy*. № 7. S. 16–25. [in Ukrainian]

Mashyka V. Rol' zakhysnyka u zdiysnenni predstavnytstva v kryminal'nomu provadzhenni. *Chasopys Kyivs'koho universytetu prava*. № 2. S. 186–189. [in Ukrainian]

Kryminal'nyj protsesual'nyj kodeks Ukrainy (2012) № 4651-VI : stanom na 10 veres. 2022 r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/4651-17>. [in Ukrainian]

Udalova L., Pys'mennyj D. (2015) Zdiysnennia kryminal'noho provadzhennia za vidсутnosti pidozriuvanoho, obvynuvachenoho. *Yurydychnyj zhurnal «Pravo Ukrainy»*. № 7. S. 51–57. [in Ukrainian]

Pelikhos Ye. (2022) Zabezpechennia prava na zakhyst pidozriuvanoho, obvynuvachenoho pry zdiysnenni spetsial'noho kryminal'noho provadzhennia (in absentia) : dys. ... d-ra filosofii v haluzi prava. Kyiv. 256 s. [in Ukrainian]

Khytra A., Tataryn I. (2022) Pravovi harantii uchasti zakhysnyka u kryminal'nomu provadzhenni. *Polish journal of stsiense*. № 47. S. 38–42. [in Ukrainian]

Pozhar V. (2010) Instytut predstavnytstva v kryminal'nomu sudochynstvi : avtoref. dys. ... kand. iuryd. nauk : 12.00.09. Odesa. 22 s. [in Ukrainian]

Sprava «Nechyporuk i Jonkalo proty Ukrainy» (zaiava N 42310/04). *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/974_683#Tekht

Sprava «luchaninova proty ukrainy» (zaiava № 16347/02). *Verkhovna Rada Ukrainy*. URL: https://zakon.rada.gov.ua/lavs/shov/974_788#Tekht

Rishennia u spravi «Krombakh proty Frantsii». *Komiunike Sekretaria Sudu. (Yudgment in the Tsase of Krombach v. Frantse). Praktyka Yevropejs'koho sudu z prav liudyny. Rishennia. Komentari*. 2001. № 1. URL: <http://eurotsourt.in.ua/Artitsle.asp?AIdkh=348>

Monastyr'ska V. (2020) Uchast' advokata pry provedenni protsesual'nykh dij pid chas mizhnarodnoi pravovoi dopomohy v kryminal'nomu provadzhenni. Naukovyj visnyk publichnoho ta pryvatnoho prava. T. 2, № 6. S. 245–252. [in Ukrainian]

Monastyr'ska V. (2019) Povnovazhennia advokata pry zdiysnenni vydachi (ekstradytsii) osoby. Yurydychni nauka. № 12. S. 370–379. [in Ukrainian]

Martovyts'ka O., Yukhno O. (2022) Problemni pytannia zakonodavchoho vdoskonalennia zabezpechennia ta realizatsii profesijnoi pravnychoi dopomohy u kryminal'nomu provadzhenni. Yevropejs'ki perspektyvy. № 2. S. 48–55. [in Ukrainian]

Анотація

Ховпун О. С., Опімах Ю. Представництво інтересів особи, яка перебуває у міжнародному розшуку. – Стаття.

У науковій статті досліджується можливість ефективної реалізації права на представництво кожної особи, яка перебуває у міжнародному розшуку та яку затримали в рамках кримінального провадження. Кожна сторона провадження має право на забезпечення прав та гарантій відповідно до міжнародного та національного законодавства незалежно від країни, в якій вона перебуває.

Вивченням міжнародного розшуку займалися такі науковці, як І. Гловюк, В. Монастирська, Д. Письменний, Є. Пеліхос, Л. Удалова та інші. Саме вказані науковці у своїх працях пропонували доповнити діюче кримінально-процесуальне законодавство нормою щодо реалізації права на професійну правничу допомогу при міжнародному співробітництві під час кримінального провадження.

Представником є самостійний дієздатний суб'єкт кримінально-процесуальної діяльності, спеціально уповноваженого в силу закону або договору на реалізацію комплексу процесуальних прав та обов'язків з метою реалізації та охорони прав і законних інтересів осіб, яких представляють.

Крім цього, під час вивчення тематики представництва науковці пропонують розділити повноваження адвоката як захисника і представника при здійсненні міжнародного співробітництва на наступні групи: 1) загальні повноваження адвоката, які є невід'ємними від його правового статусу, який визначений міжнародно-правовими документами та національним законодавством; 2) спеціальні повноваження адвоката, які належать йому залежно від виду правової допомоги, стадії кримінального провадження, наявності особливих умов (наприклад, застосування заходів міжнародного співробітництва, у тому числі у формі видачі (екстрадиції) особи).

Повноваження представників підтверджуються вичерпним переліком документів: 1) свідоцтвом про право на зайняття адвокатською діяльністю; 2) ордером, договором із захисником або дорученням органу (установи), уповноваженого законом на надання безоплатної правової допомоги.

Серед думок науковців переважає те, що складовою права на захист у кримінальному провадженні є також забезпечення ефективності захисту та створення умов для вільного вибору захисника.

Ключові слова: міжнародний розшук, затримання, право на захист, адвокат, кримінальне провадження, представник.

Summary

Ховпун О. С., Опімах Ю. Representation of the interests of a person who is on international wanted list. – Article.

The scientific article explores the possibility of effective implementation of the right to representation of every person who is under international arrest warrant and who has been detained as part of criminal proceedings. Each party to the proceedings has the right to ensure rights and guarantees in accordance with international and national legislation, regardless of the country in which it is located.

Such scientists as I. Glowjuk, V. Monastyr'ska, D. Pysmennyi, E. Pelikhos, L. Udalova and others were engaged in the study of international search. In their writings, these scientists proposed supplementing the current criminal procedural legislation with a rule on the implementation of the right to professional legal assistance in international cooperation during criminal proceedings.

A representative is an independent subject of criminal procedural activity, specially authorized by law or contract to implement a set of procedural rights and obligations for the purpose of realizing and protecting the rights and legitimate interests of the persons they represent.

In addition, when studying the topic of representation, scientists propose to divide the powers of a lawyer as a defender and representative in the implementation of international cooperation into the following groups: 1) general powers of a lawyer, which are inseparable from his legal status, which is determined by international legal documents and national legislation; 2) special powers of a lawyer, which belong to him depending on the type of legal aid, the stage of criminal proceedings, the presence of special conditions (for example, the application of measures of international cooperation, including in the form of extradition).

The powers of the representatives are confirmed by an exhaustive list of documents: 1) a certificate of the right to practice law; 2) a warrant, a contract with a defense attorney or a mandate from a body (institution) authorized by law to provide free legal aid.

Among the opinions of scientists, the prevailing opinion is that the right to defense in criminal proceedings also includes ensuring the effectiveness of defense and creating conditions for the free choice of a defense attorney.

Key words: international search, detention, right to defense, lawyer, criminal proceedings, representative.